Wat zijn de effecten van tussenklassen bij de po-vo-overstap op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen?

Beantwoord door Sjerp van der Ploeg en José Mulder (kennismakelaars Kennisrotonde).

28 juli 2023 - update oktober 2024

KR. 1779

Kort antwoord

Er zijn verschillende vormen van Tussenklassen. Een kopklas waar leerlingen na groep 8 een jaar extra taalonderwijs krijgen voordat ze naar het voortgezet onderwijs doorstromen, heeft een positief effect op de onderwijskansen van deze leerlingen; gemiddeld genomen stromen ze door naar een hoger niveau op de middelbare school dan leerlingen in een vergelijkbare positie die geen kopklas hebben gevolgd. Ook blijkt de tussenklas vmbo voor leerlingen die anders naar het speciaal of praktijkonderwijs zouden gaan positief uit te pakken: zo'n 85 procent van hen stroomt door naar regulier vmbo-onderwijs op basis- of kaderniveau.

We hebben geen onderzoek kunnen vinden (nationaal noch internationaal) naar effecten van tussenklassen met een algemenere invulling zoals 'Groep 9' of 'Tienercollege'.

Antwoord

Tussenklassen

Tussenklassen zijn klassen waarin leerlingen na het basisonderwijs een extra jaar gericht onderwijs volgen om daarna naar het voortgezet onderwijs door te stromen. In een 'kopklas' krijgen leerlingen bijvoorbeeld extra taallessen om ze een betere startpositie in het voortgezet onderwijs te geven. De gedachte is dat met name leerlingen uit gezinnen met een lagere sociaal-economische status daar profijt van kunnen hebben voor hun verdere loopbaan.

Er zijn ook tussenklassen voor leerlingen die versneld het basisonderwijs hebben doorlopen, bijvoorbeeld de zogenaamde 'intermezzo-klassen'. Die richten zich in het tussenjaar specifiek op de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Daarnaast zijn er initiatieven die leerlingen een breder palet bieden in het tussenjaar dan alleen taalverwerving, zij staan bekend onder namen als 'Groep 9', 'Brugjaar Jan Ligthart', 'Wereldklas', of 'Tienercollege'. Een snelle rondgang op internet langs deze initiatieven leert dat ze zich richten op leerlingen waarbij de leerling zelf of diens ouders/verzorgers twijfelen over de overstap naar het voortgezet onderwijs. Dat kan bijvoorbeeld zijn vanwege een hoger gewenst advies, behoefte aan extra lessen in vakken als rekenen of spelling, extra aandacht voor sociale vaardigheden en/of studievaardigheden (presenteren, concentratie, faalangst). Er is bij deze initiatieven vooral aandacht voor een op de leerling toegesneden aanbod, aansluitend bij diens specifieke behoefte. Zowel po- en vo-

scholen uit het regulier bekostigde onderwijs als diverse particuliere scholen bieden dit type tussenklassen aan.

Positieve effecten kopklassen op taalprestaties

Deelname aan een kopklas, waarin leerlingen na groep 8 een extra jaar intensief taalonderwijs volgen, heeft positieve effecten. Drie en vier jaar na de kopklas gaan leerlingen naar hogere schooltypen, stromen ze minder af en/of blijven ze minder zitten dan leerlingen in een vergelijkbare positie die géén kopklas hebben gevolgd. Uit de gemiddelde cijfers voor Nederlands, Engels en wiskunde in de diverse onderwijstypen kan worden afgeleid dat de voormalige kopklasleerlingen gemiddeld genomen het niveau in het voortgezet onderwijs in het vierde jaar wat betreft Nederlands, Engels en wiskunde aankunnen (Mulder et al., 2012). Ze weten met andere woorden de inhaalslag die ze in het extra jaar gemaakt hebben verderop in hun schoolloopbaan vast te houden.

Tussenklas vmbo positief voor leerlingen met achterstanden

Met een tussenklas als voorbereiding op het vmbo zijn positieve ervaringen opgedaan. Een school in Drachten heeft gewerkt met een tussenklas voor leerlingen uit het (speciaal) basisonderwijs waarvan verwacht werd dat ze meer in hun mars hadden dan tot dan toe werd gedacht. Leerlingen die, eventueel met hulp, het vmbo-onderwijs zouden moeten kunnen volgen, kregen een jaar voorbereidend onderwijs, waarna ze instroomden in een reguliere basis- of kaderklas. Leerlingen die het toch niet aankonden werden verwezen naar het praktijk- of speciaal onderwijs. Onderzoek naar de effecten van deze tussenklas laat zien dat zo'n 85 procent van de deelnemende leerlingen na de tussenklas is doorgestroomd naar het reguliere vmbo (De Vries & van Rijsbergen, 2010). Van de cohorten die gedurende het onderzoek reeds een vmbo-diploma behaald hebben, is een aanzienlijk deel doorgestroomd naar mbo niveau 2, 4 en de havo. De onderzoekers stellen dan ook dat het mogelijk is om leerlingen met achterstanden, die anders de startkwalificatie niet zouden behalen, door middel van een tussenklas die kwalificatie alsnog te laten bereiken (De Vries & van Rijsbergen, 2010).

Geen onderzoek naar overige vormen van tussenklassen

Onderzoek naar de effecten van tussenklassen die op meer vakken en vaardigheden inzetten dan alleen betere taalbeheersing hebben we niet kunnen vinden. Dat betekent dat we vanuit onderzoek geen inzicht kunnen bieden in de mogelijke effecten van initiatieven als 'Groep 9' of 'Tienercollege'.

Ook internationaal onderzoek biedt hier geen aanknopingspunten. Het lijkt erop dat in andere landen een extra jaar ('gap year' of 'transitional year') tussen het primair en secundair onderwijs niet voorkomt. Wel is er in Ierland sinds midden jaren '90 in het voortgezet onderwijs sprake van de mogelijkheid van een Transition Year Programme dat qua aanbod gelijkenissen vertoont, maar daar gaat het om een eventueel extra jaar aan het einde van de onderbouw in het vo (als leerlingen rond de 15 jaar zijn) voordat ze naar de bovenbouw doorstromen. Dat wordt inmiddels op 9 van de 10 Ierse vo-scholen aangeboden (Clerkin, 2018). Iets vergelijkbaars voor deze leeftijdsgroep bestaat in Denemarken onder de naam Efterskole (Efterskolerne, 2015).

Geraadpleegde bronnen

Clerkin, A. (2018) Filling in the gaps: A theoretical grounding for an education programme for adolescent socioemotional and vocational development in Ireland, Review of Education, 6, 146–179.

Efterskolearne (2015). Dannelse that works. Summary of the research project.

Mulder, L., van der Veen, I. Derriks, M. & Elshof, D. (2012). De schakelklasleerlingen verder gevolgd. Het tweede vervolgonderzoek bij leerlingen die in 2006/07 of 2007/08 in een schakelklas hebben gezeten. Nijmegen: ITS

de Vries, A. M., & van Rijsbergen, G. D. (2010). De schakelklas vóór het vmbo en de schoolloopbaan daarna. Gion Onderwijsonderzoek.

Over deze vraag

Opgesteld door:	Sjerp van der Ploeg en José Mulder (kennismakelaars Kennisrotonde).
Vraagsteller:	Beleidsmedewerker OCW
Geraadpleegde experts:	
Onderwijssector:	PO, VO
Trefwoorden:	Overgang po-vo, tussenklas, kopklas
Referentie:	Referentie Kennisrotonde (2023). *Wat zijn de effecten van tussenklassen bij de po-vo-overstap op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen?* (KR. 1779).

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.